

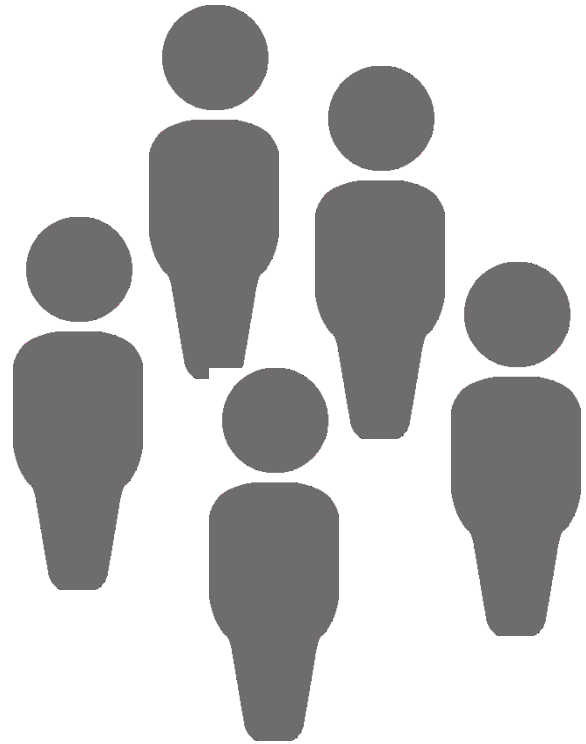
# Teorie sociální identity a teorie sebekategorizace

Sociální psychologie I

20. 10. 2015

Jan Šerek







- individuální jednání
  - na základě individuálních charakteristik
- skupinové jednání
  - na základě skupinového členství

# Rozdíl oproti ostatním přístupům

- skupinové jednání není ničím deficitní a není méně hodnotné než individuální jednání
- představuje přirozený doplněk individuálního jednání – „dělá z nás lidské bytosti“
- může být sice zdrojem řady negativních jevů, ale zároveň představuje nástroj, jak se s nimi vypořádat

# Sociálně-identitní přístup

- Teorie sociální identity (SIT)
  - Henri Tajfel
- Teorie sebekategorizace (SCT)
  - John Turner

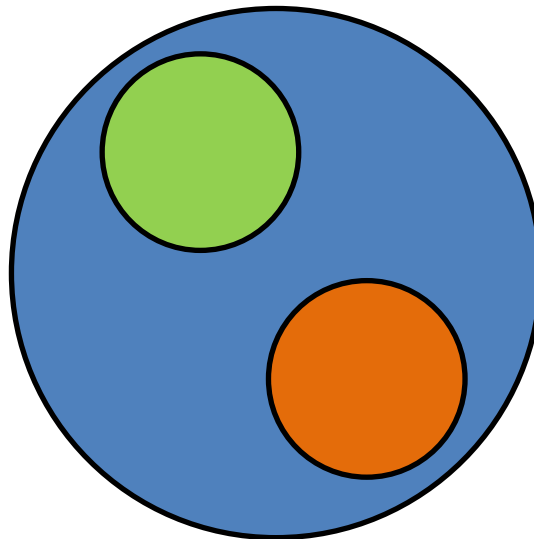
# Cíl

- ukázat, že člověk není redukovatelný na osobní identitu a osobní charakteristiky
- skupinová příslušnost, vztahy mezi skupinami a související sociální struktury a názorové systémy přímo ovlivňují, jak lidé přemýšlejí a jednají



# Sociální identita

složka našeho sebepojetí, kterou odvozujeme z toho, jakých sociálních skupin jsme členy a jaký emoční význam svému členství přiřkládáme (Tajfel, 1974)



# Sociální identita

- je funkcí vnímaných podobností a rozdílů mezi lidmi

# Sociální identita

- je funkcí vnímaných podobností a rozdílů mezi lidmi
- je sdílená s druhými – poskytuje základ pro sociální (kolektivní) jednání

# Sociální identita

- je funkcí vnímaných podobností a rozdílů mezi lidmi
- je sdílená s druhými – poskytuje základ pro sociální (kolektivní) jednání  
proč a jak velké množství lidí jedná koherentním a smysluplným způsobem na základě sdílených norem, hodnot a interpretací světa

# Sociální identita

- je funkcí vnímaných podobností a rozdílů mezi lidmi
- je sdílená s druhými – poskytuje základ pro sociální (kolektivní) jednání  
proč a jak velké množství lidí jedná koherentním a smysluplným způsobem na základě sdílených norem, hodnot a interpretací světa
- utváří se prostřednictvím kolektivní historie a současného dění v reálném světě

# Jak si sociální identitu utváříme

psychologické procesy

- sociální kategorizace
- sociální srovnávání
- sociální identifikace

# Sociální kategorizace

- lidé jsou vnímání jako členové omezeného počtu sociálních kategorií

# Sociální kategorizace

- lidé jsou vnímání jako členové omezeného počtu sociálních kategorií
- kategorie jsou organizovány okolo nějakého centrálního rysu, který je odlišuje od jiných kategorií



# Sociální kategorizace

- lidé jsou vnímání jako členové omezeného počtu sociálních kategorií
- kategorie jsou organizovány okolo nějakého centrálního rysu, který je odlišuje od jiných kategorií
- zaměřujeme se na
  - podobnosti v rámci kategorií (vnímáme členy jako vzájemně zaměnitelné)

# Sociální kategorizace

- lidé jsou vnímání jako členové omezeného počtu sociálních kategorií
- kategorie jsou organizovány okolo nějakého centrálního rysu, který je odlišuje od jiných kategorií
- zaměřujeme se na
  - podobnosti v rámci kategorií (vnímáme členy jako vzájemně zaměnitelné)
  - zdůrazňujeme rozdíly mezi kategoriemi

# Sociální kategorizace

- lidé jsou vnímání jako členové omezeného počtu sociálních kategorií
- kategorie jsou organizovány okolo nějakého centrálního rysu, který je odlišuje od jiných kategorií
- zaměřujeme se na
  - podobnosti v rámci kategorií (vnímáme členy jako vzájemně zaměnitelné)
  - zdůrazňujeme rozdíly mezi kategoriemi
- zanedbáváme individuální rysy

# Sociální kategorizace

nežádoucí, ale do velké míry neodstranitelný  
deficit

vs.

adaptivní strategie

# Sociální srovnávání

- interpretace a hodnocení skupinových rysů

# Sociální srovnávání

- interpretace a hodnocení skupinových rysů
- neexistuje žádný objektivní standard

# Sociální srovnávání

- interpretace a hodnocení skupinových rysů
- neexistuje žádný objektivní standard
- skupiny posuzujeme na základě odlišování od jiných relevantních skupin

# Sociální identifikace

- do některých skupin přísluším rovněž já (mé self)



# Sociální identifikace

- do některých skupin přísluším rovněž já (mé self)
- nejedná se pouze o „chladnou“ sebe-percepci, ale má to pro mě rovněž emoční důležitost

# Důsledky

- čím více si člověk internalizuje skupinové členství jako smysluplný aspekt svého sebepojetí, tím více chce dosáhnout **příznivého srovnání** mezi vlastními a relevantními cizími skupinami, aby dosáhl či si udržel pozitivní sociální identitu

# Důsledky

- čím více si člověk internalizuje skupinové členství jako smysluplný aspekt svého sebepojetí, tím více chce dosáhnout **příznivého srovnání** mezi vlastními a relevantními cizími skupinami, aby dosáhl či si udržel pozitivní sociální identitu
- sociální kategorizace sama o sobě může vyvolat favorizaci vlastních skupin před ostatními (in-group favoritism, in-group bias)

# Paradigma minimálních skupin

tzv. paradigma minimálních skupin:

- nahodilost kategorizace
- anonymita
- žádná společná historie, interakce ani budoucnost
- žádné potenciální přínosy pro vlastní osobu

Tajfel, H. (1970). Experiments in intergroup discrimination. *Scientific American*, 223, 96-102.

# Paradigma minimálních skupin

- objevuje se určitá tendence odměňovat jinak členy vlastní a cizí skupiny – favorizovat vlastní skupinu

# Paradigma minimálních skupin

- objevuje se určitá tendence odměňovat jinak členy vlastní a cizí skupiny – favorizovat vlastní skupinu
- tyto výsledky však nelze interpretovat tak, že máme „přirozenou“ tendenci preferovat vlastní a diskriminovat cizí skupinu

# Ponaučení z minimálních skupin

- možných kategorizačních systémů je celá řada a záleží na tom, který z nich je momentálně **výrazná** v daném sociálním kontextu

# Ponaučení z minimálních skupin

- možných kategorizačních systémů je celá řada a záleží na tom, který z nich je momentálně **výrazná** v daném sociálním kontextu
- se druhými skupinami se srovnáváme na **různých** dimenzích, který přikládáme důležitost (nejen „dobrý“ – „špatný“)



# Ponaučení z minimálních skupin

- možných kategorizačních systémů je celá řada a záleží na tom, který z nich je momentálně **výrazná** v daném sociálním kontextu
- se druhými skupinami se srovnáváme na **různých** dimenzích, který přikládáme důležitost (nejen „dobrý“ – „špatný“)
- důsledky kategorizace lze předvídat pouze když známe sociální kontext

# Teorie sebekategorizace

- důraz na kognitivní aspekty sociální identity

# Teorie sebekategorizace

- důraz na kognitivní aspekty sociální identity
- zatímco jiné přístupy definují sociální skupinu prostřednictvím interpersonálních vztahů mezi členy, SCT ji chápe kognitivně

# Teorie sebekategorizace

- důraz na kognitivní aspekty sociální identity
- zatímco jiné přístupy definují sociální skupinu prostřednictvím interpersonálních vztahů mezi členy, SCT ji chápe kognitivně
- bez sociální identity není možné (mezi)skupinové chování

# Teorie sebekategorizace

- důraz na kognitivní aspekty sociální identity
- zatímco jiné přístupy definují sociální skupinu prostřednictvím interpersonálních vztahů mezi členy, SCT ji chápe kognitivně
- bez sociální identity není možné (mezi)skupinové chování
- definujeme se na různých úrovních abstrakce

# Identita

osobní

sociální

---

já Honza

člen mé  
rodiny

Brňan

Čech

Evropan

člověk

živá bytost ...

# Identita

osobní

sociální

---

já Honza

člen mé  
rodiny

Brňan

Čech

Evropan

člověk

živá bytost ...



depersonalizace

# Skupinové jednání

- vnímáme osoby (včetně sebe) skrze jejich příslušnost ke skupině



# Skupinové jednání

- vnímáme osoby (včetně sebe) skrze jejich příslušnost ke skupině
- členy skupin vnímáme jako vzájemně podobné (a aktivně usilujeme o konsensus)

# Skupinové jednání

- vnímáme osoby (včetně sebe) skrze jejich příslušnost ke skupině
- členy skupin vnímáme jako vzájemně podobné (a aktivně usilujeme o konsensus)
- vnímáme osoby skrze skupinové stereotypy, včetně stereotypů o vlastních skupinách

# Skupinové jednání

- naše chování se liší podle toho, jaký typ kategorizace (včetně příslušných stereotypů) je pro nás momentálně výrazný (**salient**)

# Skupinové jednání

- naše chování se liší podle toho, jaký typ kategorizace (včetně příslušných stereotypů) je pro nás momentálně výrazný (**salient**)
- o tom, kdo ve skupině nás dokáže snáze přesvědčit či koho si zvolíme za vůdce naší skupiny, rozhoduje jeho vnímaná schopnost ztělesňovat stereotypy o vlastní skupině (být tzv. **prototypem**) a být v souladu se skupinovými přesvědčeními, hodnotami a normami

Proč jsou některé kategorie výraznější?

# Proč jsou některé kategorie výraznější?

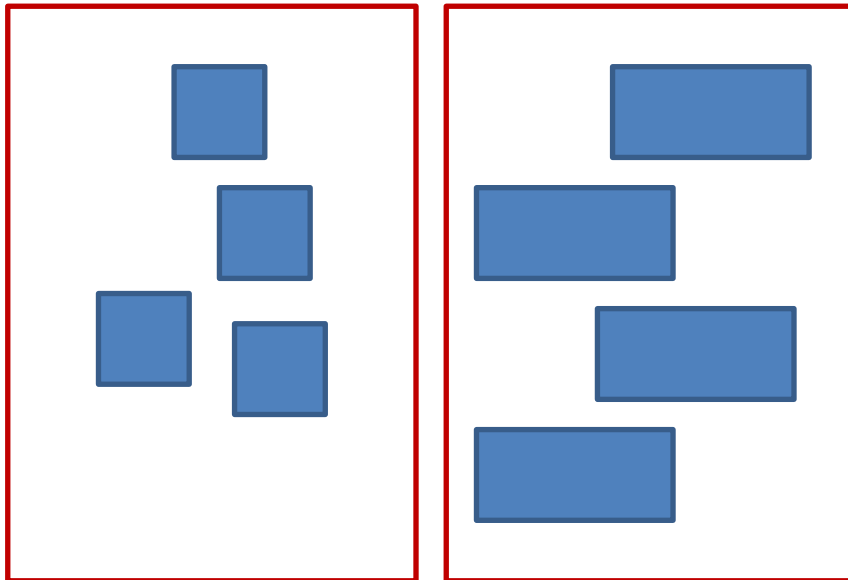
- shoda („fit“) mezi kategorií a vnímanou realitou
  - komparativní
  - normativní
- připravenost člověka použít určitou kategorii (resp. dostupnost dané kategorie)

# Komparativní shoda

používáme kategorie, které minimalizují  
vnitroskupinové rozdíly a maximalizují  
meziskupinové rozdíly (metakontrast)

# Komparativní shoda

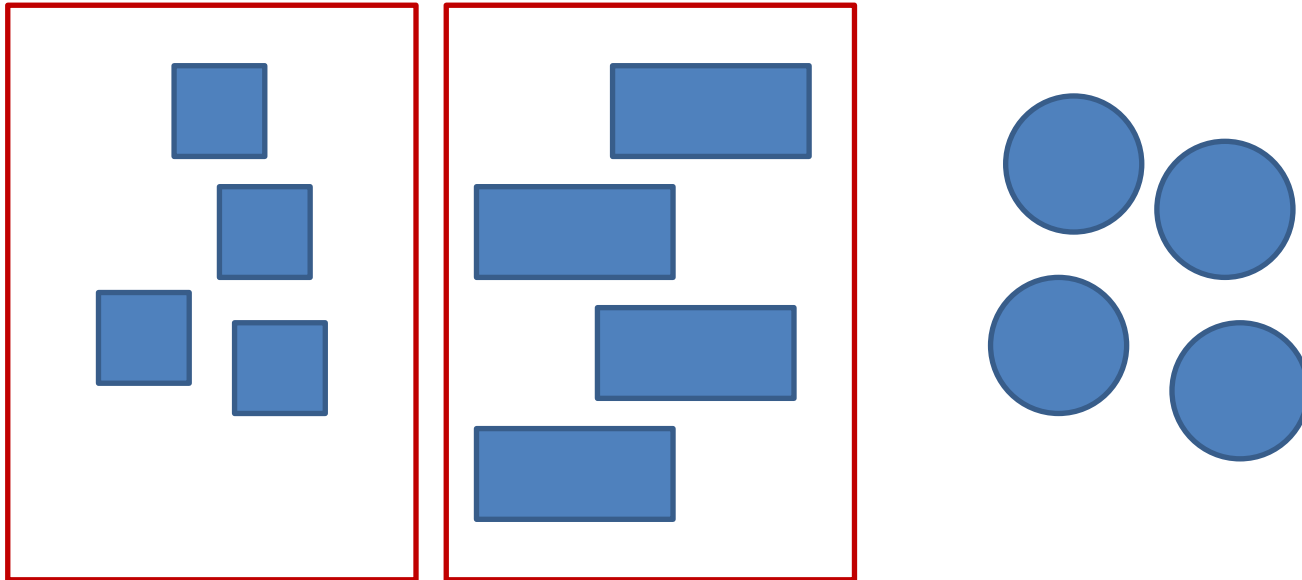
používáme kategorie, které minimalizují vnitroskupinové rozdíly a maximalizují meziskupinové rozdíly (metakontrast)





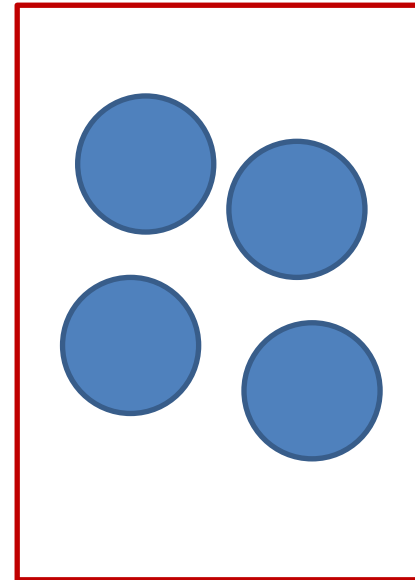
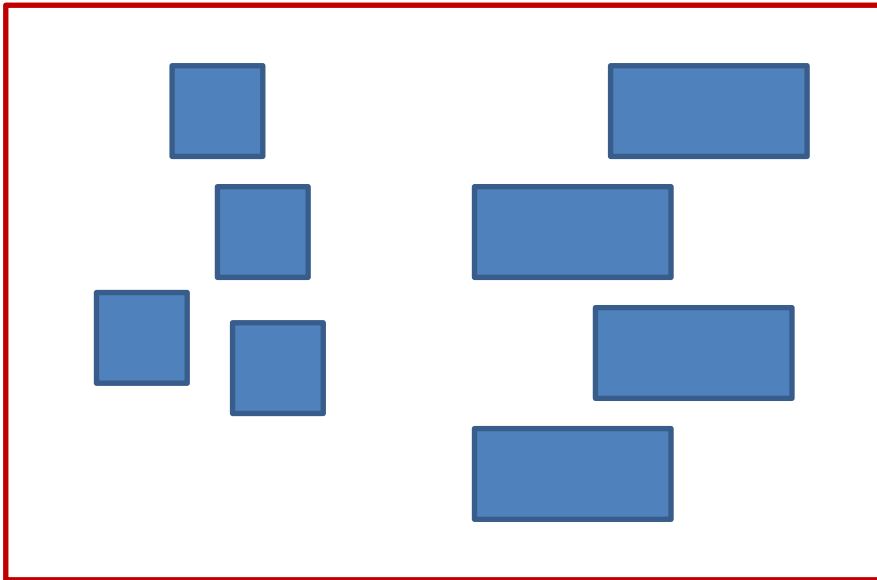
# Komparativní shoda

používáme kategorie, které minimalizují vnitroskupinové rozdíly a maximalizují meziskupinové rozdíly (metakontrast)



# Komparativní shoda

používáme kategorie, které minimalizují vnitroskupinové rozdíly a maximalizují meziskupinové rozdíly (metakontrast)

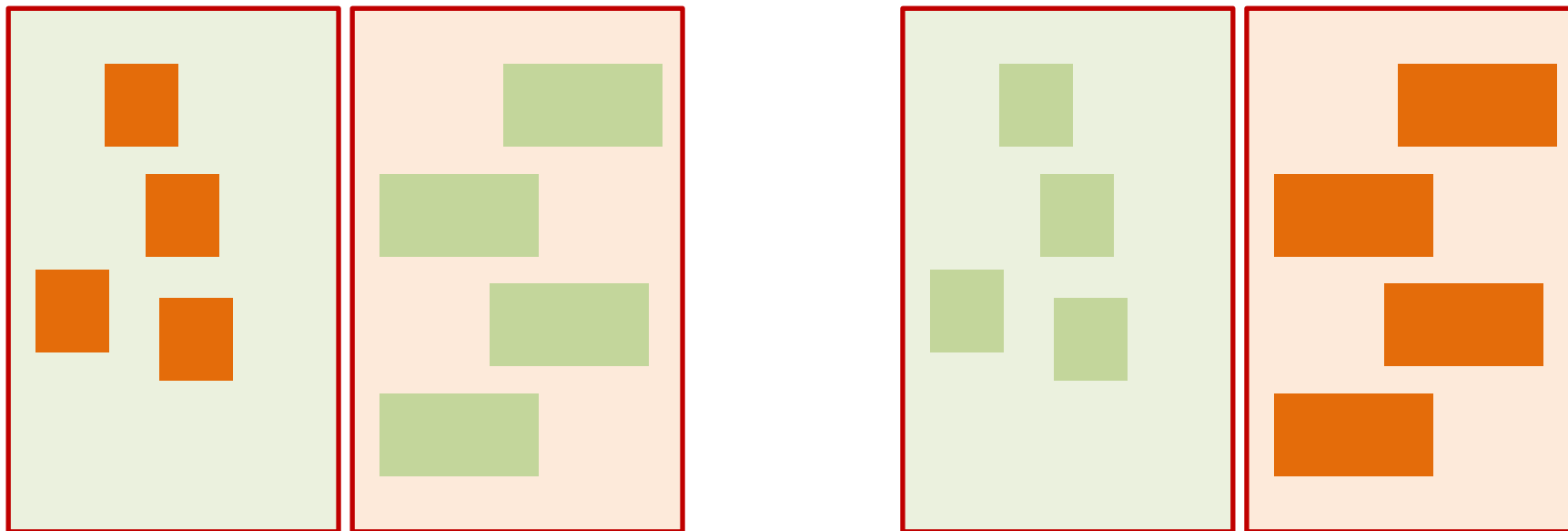


# Normativní shoda

používáme kategorie, jestliže se vnímaná realita shoduje s očekávaným obsahem daných kategorií

# Normativní shoda

používáme kategorie, jestliže se vnímaná realita shoduje s očekávaným obsahem daných kategorií



# Připravenost použít kategorii

používáme kategorie, které pro nás mají z dřívějšíka nějaký význam a důležitost (uplatňuje se zde například priming)

# Příklady využití

- vedení skupiny
- davové chování
- radikalismus

# Vedení skupiny

- vedení skupiny je nemožné, jestliže skupina nesdílí společnou sociální identitu

# Vedení skupiny

- vedení skupiny je nemožné, jestliže skupina nesdílí společnou sociální identitu
- čím více je osoba vnímaná jako prototypický zástupce skupiny, tím více je vnímaná jako její vůdce a tím větší schopnost má skupinu ovlivnit (pasivní i aktivní proces)



# Vedení skupiny

- vedení skupiny je nemožné, jestliže skupina nesdílí společnou sociální identitu
- čím více je osoba vnímaná jako prototypický zástupce skupiny, tím více je vnímaná jako její vůdce a tím větší schopnost má skupinu ovlivnit (pasivní i aktivní proces)
- skupinový prototyp se liší napříč různými srovnávacími kontexty, a proto mohou být jako optimální vůdci vnímáni odlišní lidé

# Davové chování

(ESIM – John Drury & Steven Reicher)

- davové není výsledkem iracionálního regresu a deindividualizace

# Davové chování

(ESIM – John Drury & Steven Reicher)

- davové není výsledkem iracionálního regresu a deindividualizace
- jedná se o skupinové chování, které vyjadřuje přesvědčení, hodnoty a normy plynoucí ze sdílené sociální identity

# Davové chování

(ESIM – John Drury & Steven Reicher)

- davové není výsledkem iracionálního regresu a deindividualizace
- jedná se o skupinové chování, které vyjadřuje přesvědčení, hodnoty a normy plynoucí ze sdílené sociální identity
- davové situace obvykle mají svou historii, během které dochází k reaktivnímu a proaktivnímu přenastavování sociálních identit ve vztahu k ostatním skupinám

# Radikalismus

(Uncertainty-Identity Theory – Michael Hogg)

- lidé jsou motivováni snížit pocity nejistoty ohledně sebe, svých interakcí a sociální pozice

# Radikalismus

(Uncertainty-Identity Theory – Michael Hogg)

- lidé jsou motivováni snížit pocity nejistoty ohledně sebe, svých interakcí a sociální pozice
- sociální kategorizace tyto pocity snižuje, protože depersonalizuje naše vnímání na úroveň prototypů

# Radikalismus

(Uncertainty-Identity Theory – Michael Hogg)

- lidé jsou motivováni snížit pocity nejistoty ohledně sebe, svých interakcí a sociální pozice
- sociální kategorizace tyto pocity snižuje, protože depersonalizuje naše vnímání na úroveň prototypů
- nejlépe nejistotu redukuje jednoduché, jednoznačné, preskriptivní a konsensuální prototypy, spojené s dobře strukturovanými odlišnými skupinami s vysokou **entitativitou** (jasné hranice, homogenita, vnitřní struktura a společné cíle a osud)

# Shrnutí

osobní a sociální identita

individuální a skupinové jednání

sociální kategorizace

sociální srovnávání

sociální identifikace

pozitivní sociální identita

in-group favoritism / in-group bias

paradigma minimálních skupin

depersonalizace

výraznost (salience) kategorie

komparativní a normativní shoda

připravenost použít kategorii / dostupnost kategorie

skupinový prototyp

entitativita skupiny